

Enciklike Pape Pija XI.

za moralno-socijalni preporod društva.

Dr. Andrija Živković

(Nastavak)

6. Enciklika⁵⁰ »Mens nostra« (od 20. XII. 1929.).

O unapređivanju duhovnih vježbi.

»Mir Kristov u kraljevstvu Kristovom« jest deviza s naročito naglašenom socijalnom notom. Ona ima pred očima društvo sa svim njegovim velikim savremenim porocima s jedne, a potrebama s druge strane. I zato sve, što smjera na preporod, duhovnu obnovu društva, naglasuje Pijo XI. i po potrebi naređuje, vjeran svojoj devizi i svom programu. Ne iznenađuje nas zato ni najmanje, da je uoči Božića 1929. objavio encikliku, koja ide za što većim i svestranijim proširenjem duhovnih vježbi.⁵¹ Božićnu svetkovinu naziva papa »misterijem mira«; pa od »kneza mira« vruće moli on na dan pedesete godišnjice svoga misništva, da se naše savremeno društvo uputi onim stazama, na kojima će naći svoj duhovni i društveni mir ne samo pojedinci i skupine, nego i čitavi narodi.

»Ovo svečano nagovještanje kršćanskoga mira — Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu — sačinjava najveću želju našeg apostolskog srca. Na nj uporno smjera naše nastojanje i trud.«

»Pastirska nas briga potiče i nagoni, da se pobrinemo, kako bi sretnom početku u buduće odgovarale veće i trajne koristi i zajamčile sreću i spasenje koliko pojedinaca, toliko i svekolikog društva.«

Razlozi, koji potiču sv. Oca, da ovo sredstvo preporučí katoličkim vjernicima jesu slijedeći:

I. Lakomišljenost i nepromišljenost u životu kao najkarakterističnije značajke bolesnog našeg vijeka. Zbog njih toliki skreću s prave staze i hrle stramputicom. Pri-

⁵⁰ AAS, XXI. (1929) 16, str. 689—706.

⁵¹ U nacrtu ove radnje, koja je započeta ljeti 1929., nijesu u uvodu mogle biti spomenute tri posljednje enciklike sv. Oca Pija XI. (cfr. Bogoslovska Smotra br. 3/1929. str. 233) s razloga, što su sve tri objelodanjene u drugoj polovici mjeseca prosinca 1929. Zato ih nadovezujem na enciklike, izdane povodom raznih izvanrednih prilika (odsjek III.) I onako bi jedino treća od njih (o kršćanskom odgoju omladine) spadala po svom značenju i svom karakteru u odsjek I. t. j. programatsko-teoretski.

anjaju za spoljašnjim, prolaznim dobrima, traže u životu bogatstvo, naslade, izbjegavanje dužnostima. Sapinju se tako u vanjsko i prolazno, a zaboravljaju posve na vječno i nepromjenjivo. Ljudima treba ozbiljnosti, zrelog razmišljanja, smirenosti i ispitivanja vlastitih težnja, želja i čina. Tu im priliku daje samoća u duhovnim vježbama.

2. Naturalističko poimanje života, koje mu oduzima pravu vrijednost i cijenu. Protiv takovog svatanja, koje ubija svaki vrhunaravni polet, jer mu se ruga, nazivlje ga smiješnim i nemogućim, valja u društvo unositi jedinu zdravu i ispravnu misao o pravom cilju ljudskog života; valja »sa zemaljskih stvari skinuti zastor« i jasno ih pogledati, te uočiti njihovu vrijednost. Doklegod se ljudi u svojim težnjama daju voditi s a m o onim, što oko sebe vide i o što se spotiču njihova čutila, dotle je njihovo duševno oko tupo i neosjetljivo za sjaj nadzemnih vrednota. U njihove duše ne može ući mir, jer su mir, spokojnost i zadovoljstvo vezani smo uz ono, što je trajno i nepromjenjivo. »Problem sreće« u životu postojat će za njih uvijek kao neriješena i nerješiva zagonetka.⁵²

Od duhovnih vježbi, koje treba izvoditi po najprokušanoj i najsavršenijoj metodi sv. Ignacija Lojolskoga, s pravom može svatko očekivati potpuni duhovni preporod onih, koji ih budu savjesno i ozbiljno obavljali. Pijo XI. ističe osobite dvije koristi:

a) **Unutarnji mir duše.** On veli:

»Nedvojbeno smo uvjereni, da je u duhovnim vježbama sadržana divna moć udijeliti ljudima **mir** i podići ih na **sveto življenje.**«

To je zajamčeno utvrđenim rezultatima prošlih vijekova u nebrojenim upravo značajnim primjerima jednako kao i činjenicama iz našeg savremenog doba.

Kad je govor o »miru duše«, ne smijemo misliti samo na one, koji pod prokletstvom grijeha traže smirenje i olakšicu. Za njih će, nema sumnje, duhovne vježbe biti obilati i bogati izvor, gdje će svaki ojačati svoje sile za daljnje borbe na putanji svog zemaljskog života.

⁵² Ne mogu se protivnici katoličkog nazora na svijet ovdje spotaknuti o našu »pretjeranu« ili »bolesnu« težnju za odricanjem dobara ovog svijeta. Nije nužno da ih se ljudi odriču, ali je nužno, da ne prionu uz njih, kao da su ta dobra jedino, što je dobro.

Mnogo više treba naglasiti blagotvornu činjenicu, koju duhovne vježbe uopće unose u duše naše inteligencije ili bi barem trebalo da unose. Naša je inteligencija prosječno na vrlo niskom stupnju vjerskog obrazovanja. Sve pod uplivom svog modernog doba, ona nije, u većini, znala naći vremena, da upotpuni ovu prazninu u svojoj izobrazbi. Valjalo bi zato učiniti sve, da tu inteligenciju privučemo k duhovnim vježbama. Mnogima bi se otvorile oči i mnogi bi do groba bio zahvalan onomu, tko bi ga doveo na ovaj put. U pastoralnom bi dušobrižničkom radu na ovu negativnu osebinu moderne inteligencije valjalo svratiti osobitu pažnju. Nema sumnje, da bi ovdje tek samo individualni rad doveo do nekog uspjeha. Ali dok nemamo domova za duhovne vježbe, praktički je, čini se, i najbolja odluka teško provediva.

Nemir se moderne duše odražuje na svim poljima njezinog aktiviteta. Umjetnost, lijepa knjiga, znanost — vrve pretjeranostima, nemogućnostima, nastranostima, bolesnim izljevimima; pokazuje se nevjerojatno neznanje u osnovnim pojmovima; radi toga disharmonija ili očajni pesimizam. Polje prirodnih znanosti, koliko je opsežno i široko, gotovo je u cijelosti zanijelo duše na pučinu agnostičkog ravnodušja. U pitanjima metafizičkim su prirodznanci uz rijetke iznimke od reda posve neuki. Ni privredni život nije pošteđen od silnih trzavica, jer se ni on prosto ne može da odvija, a da ne zahvati u pitanja, što dodiruju savjest. Sav taj dakle bujni i nervozni život moderne duše, valja danas svesti u jednu smirenu, stalnu, sigurnu i svjesnu kolotečinu po kojoj će se on odvijati onako, kako je to intencija Gospodara života. A da se to postigne nema u ovom nervoznom životu današnjice drugog puta, nego stvaranje odluke u sabranosti i smirenosti, koju pruža samoća duhovnih vježbi.

b) **D u h a p o s t o l s k i.** Imajući pred očima potrebe sv. Crkve u misijskim krajevima, te poteškoće, na koje nailazi slobodni i nesmetani razvoj katolicizma u naše dane po različnim državama, nada se papa, da će preko duhovnih vježbi razbukiti u dušama mnogih onaj duh, koji će izgarati u marljivosti, požrtvovnosti, i junaštvu poput duha apostola. Mnogi će pojedinci na taj način upoznati tek svoj pravi životni poziv, pa će prigrliti čak svećenički ili redovnički stalež, ako ih Bog tamo zove, da djeluju za čast njegovu.

Ovaj će se dakle apostolski duh očitovati u dva smjera: a) u tom, što će Crkvi pridonijeti veći broj članova za vanjsko njezino misijsko djelovanje među nekršćanskim narodima. b) u tom, što će odgojiti gorljivih propovjednika njezinih načela i neustrašivih pobornika za njezinu čast među vlastitom djecom i pripadnicima. Apostolat v a n j s k i (misijsko djelovanje) i apostolat u n u t a r n j i (djelovanje katoličke akcije). I jedan i drugi apostolat traži veliko razumijevanje, visoku kulturu duha i veliku ljubav t. j. kulturu srca od onih, koji mu se posvete. Pošto se ovaj uzvišeni rad ne da zamisliti bez naročite pomoći Božje, vrijeme je duhovnih vježbi baš ono vrijeme, gdje će nebeska rosa milosti Božje ojačati sve dobre odluke i učvrstiti ih, da se pri prvoj poteškoći ne poljuljaju.

»U ovom našem stoljeću, u kojem ljudsko društvo tako treba duhovnih pomoći i u ovo doba, kad s jedne strane daleki misijski krajevi, koji su »već bijeli za žetvu« sve većma iziskuju brigu, jednaku potrebama apostola; kad s druge strane i sami naši krajevi zahtijevaju najodabranije radnike... i kad se napokon osjeća potreba za gustim četama čestitih laika, koji bi združeni u tijesnu zajednicu s hijerarhijskim Apostolatom i pomagali mu, živom djelatnošću, predajući se raznolikim poslovima i naporima za Katoličku Akciju, Mi, ... slijedeći povijest kao učiteljicu i od nje poučeni, svetu samoću duhovnih vježbi smatramo i pozdravljamo kao neku blagovaonicu, Božjom voljom podignutu, gdje će svaki plemenit čovjek... uz milost Božju... jasno upoznati vrijednost duša i usplamtjeti od želje, da im bude na pomoć u onom staležu, u kojem uvidi, da mora služiti svom Stvoritelju...«

U to dakle »svratište u suhoj pustoši ovog života« poziva Pijo XI. ne samo svećenike svjetovnog i redovnog klera, kojima to i kanonski propisi stavljaju u dužnost, nego osobito »čete katoličke akcije.« On na istom mjestu izražuje i svoje zadovoljstvo, što se praksa obavljanja duhovnih vježbi u organizacijama katolike akcije već posvuda provodi. Ako katoličku akciju išto bude sačuvalo i održalo kao živo udo na tijelu Crkve, onda će to doista biti samo duhovne vježbe. Jer samo tamo će svatko moći, a konačno i morati uvidjeti, da ona ne može služiti nikakvim svrhama, koje se na vlas ne pokrivaju s duhom i taktikom Crkve; dosljedno, da ni pojedine organizacije njezine, ni ona sama ne mogu biti ni oslonac, ni »košnica« ma kakove političke stranke ili struje.

Nastojanje, da se duhovne vježbe unesu i u život običnih vjernika kao »neka p r o t u t e ž a, koja ljude zaustavlja, da se

ne daju prignječiti teretom prolaznih stvari, da ne utonu u udobnosti i ugodnosti ovog života i da kojom nesrećom ne upadnu u načela i običaje materijalizma«, osobito je sv. Ocu na srcu. Nema sumnje, da će ovom nastojanju najviše pripomoći izgradnja domova za duhovne vježbe.⁵³

»Na ovaj će način — završuje Pijo XI. — duhovne vježbe, ako se budu svagdje i u svim redovima kršćanskog društva proširile i revno obavljale uroditi duhovnom obnovom; njegovat će se pobožnost, gajit će se snaga vjere, razvit će se plodonosna služba apostolska; napokon će zavladati mir među pojedincima i u društvu.«⁵⁴

7. Enciklika⁵⁵ »Quinquagesimo ante« (od 23. XII. 1929.)

O navršenoj pedesetgodišnjici svećeničkog jubileja.

Razumljivo je, da ovakav jubilej uvijek ispunja radošću svako svećeničko srce. Ima svaki jubilarac preozbiljnih razloga, a i obaveza, na veliku zahvalnost prema Bogu i veliku intimnu radost u njemu. Sve je to pak u daleko potenciranoj mjeri odzvanjalo kroz čitavu godinu svećeničkoga jubileja u Srcu velikog svećenika pape Pija XI. Na najvišem mjestu koje mu je Providnost dosudila, u ozbiljno vrijeme, koje proživljavamo, Pijo XI. je na koncu svog jubileja progovorio iz dna duše svoje, otkrivajući nam, što je u toj duši skrito u danima radosti, o čem ona misli i za čim teži u doba, kad se milost Gospodinova izliva obilno na slugu svoga.

»Odlučili smo dakle, da danas malo opširnije, kao da kanimo sačiniti obračun za ovih dvanajst mjeseci, progovorimo o dobročinstvima, koja je nebo s tolikom darežljivošću dalo u korist puka kršćanskoga...«

I sad spominje sv. Otac utješne događaje, koji su se zbili u jubilarnoj njegovoj godini, nabrajajući ih po redu:

a) rješenje t. z v. rimskog pitanja. U toj stvari valja istaknuti ovu riječ Pija XI.:

⁵³ Kod nas se sada izgrađuje prvi takav dom u Zagrebu. Grade ga čč. Oci Isusovci na Lašćinskoj cesti.

⁵⁴ »Hoc modo, Venerabiles fratres, exercitia spiritualia, si ubique per omnes societatis ordines diffusa diligenterque peracta sint, spiritualis regeneratio consequetur: fovebitur pietas, religionis vires alentur, frugiferum explicabitur apostolicum munus atque pax singulorum et societatis tandem regnabit.« AAS, XXI (1929) vol. XXI. Nro 16. str. 705.

⁵⁵ AAS, XXI (1929) str. 707—722.

»Što smo pak na jednaki način ugovorili i konkordat izričito izjavismo i ponovno izjavljujemo, da njega nipošto ne valja smatrati kao neko jamstvo ugovora, učinjenog s kraljevinom Italijom u svrhu rješenja t. zv. rimskog pitanja, nego da on, obzirom na jedan te isti princip i temelj, iz kojih oba proistekoh, s ovim ugovorom sačinjava pravno nešto tako jedno, da se jedan od drugoga **ne može** rastaviti i da obadva zajedno stoje ili zajedno padaju.«⁵⁶

b) Ugovori (konkordati) s Portugalom, Rumunjskom i Prusijom, koji uređuju međusobne odnose između vlasti i katoličke Crkve u tim državama.⁵⁷

c) Sastanci biskupa istočnog obreda u Rimu, najprije armenskih, a zatim rusinskih, što dokazuje sve tjesnije njihovo ujedinjenje s Apostolskom Stolicom.

d) Podizanje i uređenje kolegija: Lombardije, Rusije, Čehoslovačke i Etiopije. Gradnja novih triju kolegija: za rusinske i brasilske klerike, te pitomce rimskog vatikanskog sjemeništa.

»...na otvoreno polje provrvjet će naskoro obilnije čete svećeničkog podmlatka. Za cijelo će ovi... jednom iz Rima otići i **svojim narodima** ojačati vez s Apostolskom Stolicom, ako su s njom u slozi; nastojati će pak, da ga postepeno uspostave, ako su se ti narodi... odijelili od jedinstva s rimskom Crkvom...«⁵⁸

⁵⁶ Ovaj je događaj u povijesti Crkve ocijenila sva katolička i nekatolička javnost kao događaj od prvorazredne važnosti. I za nacionalni talijanski život imat će on dobrih posljedica. Ličnost je Mussolinijeva k rješenju mnogo pridonijela, uočivši svu njegovu vrijednost i prešavši preko sektarskih zagriženosti talijanskog liberalnog mišljenja.

⁵⁷ Pitanje konfesionalnih trzavica skidaju danas napredne zemlje s dnevnog reda na taj način, da katolicima puštaju slobodan i nesmetan vjerski razvitak, uređujući sva sporna pitanja konkordatom. Kod nas je prošlo 10 godina novog državnog života, a konkordata još nemamo. Bilo bi već bez sumnje vrijeme, da se u državi, gdje gotovo polovicu stanovništva sačinjavaju katolici, sva pitanja njihove konfesije urede kao i u drugim državama s više konfesija.

⁵⁸ Nema pravo, tko podizanje novih kolegija, naročito za narode slavenskog istoka, gleda prijekim okom: tobože kao rasadišta nekog proselitizma. Katolička Crkva čini svoju dužnost, ako omogućuje odijeljenima povratak k rimskoj Stolicu. Da je solidno znanje i iscrpno poznavanje historijskog razvoja t. zv. istočnog raskola najbolji put k istini u ovom pitanju, nitko nepristran ne će zanijekati. Ne će se u tim kolegijima odgojiti ljudi, koji ne bi znali, kojim i kakovim metodama treba postupati danas, u vrijeme vjerske tolerancije i slobode vjerskog uvjerenja.

e) proslave vjersko-historičkog karaktera kod pojedinih naroda. U Italiji 1.400 godišnjica od sagradjenja arhienobija benediktinskog (Monte Casino); u Švedskoj 1100 godišnjica dolaska sv. Ansgarija, apostola; u Francuskoj 500 godišnjica triumfalnog ulaska sv. Ivane od Arca u Orleans; u Čehoslovačkoj 1000 godišnjica smrti sv. Većeslava; u Engleskoj, Škotskoj, Irskoj 100 godišnjica katoličke slobode.

Prema ispravnoj ocjeni Pija XI. imaju proslave ovakovog značaja na cio društveni život vjernika izvanredan utisak. One su žarišta društvenog preporoda u naše dane. Zbog toga im papa pridaje veliku važnost i daje se kod njih zastupati po svom delegatu. Što se tim zgodama odigrava, stvara, obnavlja, osvježuje i učvršćuje, a sve u vezi s vjersko-moralnim načelima katoličke Crkve, ne dolazi uvijek možda momentano do izražaja. Ali će zato doći u zgodan čas! Posijano sjeme na dobro tlo, donijet će jednom svoj rod.

f) Proglašenja blaženima i svetima: isusovca Klaudija de la Colombière, karmelićanke Terezije Margarete Redi, kapucina Franje M. de Comporosso, salezijanca Ivana Bosco. Od naročite važnosti je podijeljenje nebeskih časti don Bosku. Njegovo značenje za savremeni socijalno-moralni život ima veliku važnost.⁵⁹

»Bog je Ivana suprotstavio bezbožnim ljudima, udruženima u stranke, kojima je cilj, da do temelja sruše kršćanstvo i da objedama i klevetama obore vrhovnu vlast rimskoga pape...«

g) hodočašća u jubilarnoj godini. Čitav se katolički svijet iz najudaljenijih krajeva pokrenuo i ne gledeći na trošak, daljinu i tegobe puta, gotovo svakodnevno hrlio u Rim, da vidi nasljednika Petrova. Kroz hiljade je i hiljade hodočasnika prostrujila magičnom silom snaga uvjerenja, pokrenula njihovim zapretanim bogatstvom duše i ožarila im srce u zanosu za vjerom njihovom i blagom njezinim. Koliko to znači u društvencm obziru za napredak pojedinaca i pojedinih društvenih slojeva, znadu svi, koji su imali prilike aktivno saradivati na izgradnji i formiranju pojedinih organizacija katoličkog svoga puka.

⁵⁹ Don Giovanni Bosco (1815.—1888.), apostol zapuštene mladeži. U Zagrebu podižu »salezijanci« svoj zavod (na Knežiji) i tako proširuju svoje blagotvorno djelovanje i na naše hrvatske krajeve.

Ova enciklika ne iznosi doduše ništa nova, nego samo nabraja, što se sve dogodilo, pokrenulo i izvelo u jednoj jedinjoj godini dana. I makar da je to bila jedna izvanredna godina, mi s ponosom ističemo, da su nabrojene činjenice, kako ih naprijed istaknismo, u najvećoj mjeri bile kadre unaprijediti ne smo moralni, nego i socijalni napredak kršćanskog puka. I ta djela dijelom izvršena, a dijelom započeta u jubilarnoj godini Pija XI., sva po redu svjedoče gromovnim glasom: da je sve nastojanje Pija XI. upereno onamo, kako bi sav katolički, a po njemu i sav kršćanski svijet, preporođen duhom, našao u ovozemnom svom životu pravu stazu, na kojoj bi u miru razvijao svoje intelektualne i moralne snage. To i jest rješenje životnog problema. Nije on u sebi nipošto kompliciran. Kompliciraju ga ljudi, čim se više udaljuju od izvora pravog života. Papa Pijo XI. čitavim svojim dosadanjim radom i naukom izraženom u svojim enciklikama dozivlje ljudskom društvu u pamet, što je i gdje je pravi život, a s njim i pravi mir, za kojim svi teže.

8. Enciklika⁶⁰ »Divini illius magistri« (od 31. XII. 1929.)

O kršćanskom odgoju mladeži.

Nedugo nakon sporazuma između Vatikana i Kvirinala, kojim je riješeno t. zv. rimsko pitanje, izbile su oštre opreke između fašističkog i katoličkog shvaćanja: tko ima prvenstveno pravo na odgoj omladine? Crkva ili država? Sporazum je uglavljen i potpisan u mjesecu veljači 1929., a u mjesecu maju je morao Pijo XI. ustati otvoreno i neustrašivo na obranu prava Crkve i naravnog zakona, protiv izjava samog predsjednika talijanske vlade Mussolinija.⁶¹

⁶⁰ AAS, XXII (1930), Nro 2, str. 40—86. Najprije je izašao talijanski tekst u AAS XXI (1929) Nro 16, str. 723—762. (»Rappresentanti in terra«). Službeno je enciklika prevedena i u autentični francuski, engleski, njemački tekst.

⁶¹ Dne 14. maja 1929. govori Pijo XI. učenicima isusovačkog zavoda Mondragone prigodom njihove audijencije i aludira otvoreno na izjave, što su pale u rimskom parlamentu među inim, da država može čak i vjerskim odgojem upravljati. Dne 23. maja 1929. osvrće se Mussolini na tumačenje sv. Oca i naglasuje ponovno potrebu državne ingerencije radi odgoja omladine u »ratničkom duhu«. Već 30. maja reagira na te izvode Pijo XI. u

I prije je Pijo XI., kadgod se pružila prilika, a osjetila potreba, ustajao protiv monopolizovanja odgoja sa strane države. Tako 25. III. 1928. u alokuciji rimskom odboru Katoličke Akcije.

To isto što je sv. Ocu dalo povoda, da pobija u svojoj neposrednoj blizini u kraljevini Italiji pod fašističkim režimom, očituje se kao naziranje i mnogih ostalih liberalnih vlada u drugim zemljama.⁶² Znači dakle, da problem: komu pripada odgoj omladine nije samo jedno sporno pitanje između Crkve i države u Italiji, nego da je ono predmetom teških razgovora i briga i pregovora i drugdje. Moderno liberalno društvo, znamo, ne trpi katoličke Crkve. Njezin upliv na državu i društvo odbijaju pod krilaticom, da pobijaju »klerikalizam«. Ali kolikogod ta praksa bila poznata uvjerenim inteligentnim katolicima, ona zaslugom raširene liberalne štampe stiže sve više pristaša. Slobodnozidarske lože nipošto ne miruju, nego se nakon rata reorganizovane daju žustro na posao. Pri sređivanju i smirivanju unutrašnjih prilika i neprilika u državama »zidari« su redovno onaj elemenat, koji ne pušta, da dođe do mira. Faktori, koji imaju u rukama državne uzde, često su izravno ili neizravno pod njihovim uplivom. Tako je uz male razlike stvar »smirivanja« aktuelna u svim kulturnim državama, jer je negdje manje, negdje više razmahana borba između katolicizma i liberalnog agnosticizma.

Ima i posrednika, koji se trude da iznađu sisteme, kako bi tobože spasili moralne vrednote, što ih nalaze u katoličkoj religiji, ali kako bi ipak ostali u potpunom smislu riječi djeca duha svoga vremena.

»Zato se množe učitelji novih odgojnih teorija, zamišljaju se, predlažu i raspravljaju metode i sredstva, da se ne samo olakša, nego stvori neki novi odgoj⁶³ od nepogrešivog uspjeha, koji bi izgradio nove naraštaje za žudeno blaženstvo na ovoj zemlji.«

pismu na kard. Gasparrija (Osservatore romano br. 131. od 6. VI. 1929.) i ponovno ističe, da potpuna zadaća odgoja ne pripada državi, nego Crkvi.

⁶² Fašizam je pošao i dalje, nego što ide liberalizam. Htio je da uzme vjerski odgoj omladine u svoje ruke, kad ga se po sili zakona nije mogao riješiti.

⁶³ »Novi odgoj«, »novi naraštaj«, »novo svjetlo« i »novog čovjeka« propagira kod nas t. zv. Vidovićev pokret, koji eto, kako se i iz gornjega vidi, doista nije ništa novo, nego stara metoda liberalnih učitelja.

Ali čisto naravni odgoj, kolikogod se u teoriji pričinjao zamamnim, ostaje uvijek tek samo jedna teorija, koja nema uspješne primjene za realni život. Ako se i primijeni, ona ne će stvarno o d g a j a t i, jer se ne upire na one elemente, koji su doista kadri čovjeka podići i oplemeniti: milost, sakramente. Ne ocjenjujući dakle ispravno čovjeka kao stvor Božji, ona će ga povesti putevima, na kojima se on konačno mora izgubiti, smalaksati, razočarati. Teorija »naravnog odgoja« razbija se o hridine vremenitog uživanja i vremenitog zadovoljstva, koje kako svi priznaju, ne može da potpuno odgovori zahtjevima ljudske duše. I zato vode, učitelji i stvaratelji takovih »pokreta« nemaju pozitivnih plodova. Uvijek se razmeću nekim reformističkim frazama, pesimističkim prognozama, slikanjem moralnog ponora čovječanstva i prijetnjama o »boljoj budućnosti«, a sve stoje na jednom te istom mjestu... Ljudi bez ideja, vrte se kao muhe bez glave.

S jedne strane dakle ove zablude teoretičara našeg doba, s druge strane nastojanja liberalnih vlada, da potlače i ponište naravna prava Crkve i obitelji, sklonuše Pija XI., da izda ovu aktuelnu i savremenu encikliku: o kršćanskom odgoju mladeži.

Podijeljena je na tri dijela:

- I. kome pripada uzgojna misija
- II. predmet uzgoja i uzgojne prilike
- III. svrha i način kršćanskog uzgoja.

Obradena je opširno i iscrpivo; jasno i dosljedno. U njoj je sažeta nauka kršćanske filozofije, prava i pedagogije. Ona će ostati trajan spomen na papu, koji je svom snagom uma i srca, moći i ugleda svoga pregnuo, da ozdravi društvo u moralnom, a unaprijedi u socijalnom pogledu.

Kako su izdanje ove enciklike diktirale stvarne potrebe i konkretni razlozi ne samo u Italiji, nego i u drugim evropskim zemljama, to mi punim pravom možemo i moramo njezinu naročitu snagu i aktuelnu vrijednost postaviti u izvodima, kojima ona zahvaća u problem. Istina je, da je i opći dio njezin, u koliko ulazi u sastav čitavog djela, od velike načelne važnosti. Ali ona za nas ima, a i za buduće pokoljenje svoju posebnu važnost i vrijednost, što rješava aktuelno i akutno pitanje: prava na

odgoj sa strane državne vlasti. Socijalni dakle momenat dolazi u njoj najviše do izražaja. Tu je njezina načelna i praktična vrijednost. Iz općih i načelnih zasada, od kojih Crkva nikad ne će i ne može odstupiti, enciklika izvodi jasne praktične zaključke i primijenjuje ih na život.

Ne upuštajući se međutim u ostali njezin bogati sadržaj, mi ćemo s ovog istaknutog stanovišta iznijeti misli i ideje Pija XI., koje u pitanju omladinskog odgoja znače ne samo preporod, nego i jedinu mogućnost za društveni opstanak. Sažet ćemo ih u sedam teza, koje rješavaju čitavo pitanje u temeljnim njegovim obrisima.

1. Uzgojna misija pripada prije svega i nada sve Crkvi i obitelji.

»Imademo dakle, kako smo to u spomenutom našem govoru istaknuli,⁶⁴ dvije činjenice od najveće važnosti: Crkvu, koja stavlja na raspolaganje obiteljima svoju službu učiteljice i odgojiteljice i obitelji, koje hitaju, da se time okoriste, te povjeravaju Crkvi na stotine i hiljade svoje djece. I ove dvije činjenice dozivlju i proglašuju veliku istinu, veoma važnu u moralnom i socijalnom pogledu. One kažu, da uzgojna misija pripada prije svega i nada sve, u prvom redu Crkvi i obitelji; da im pripada po naravnom i Božjem pravu; te s toga, da im pripada na taj način da se ona ne može ni dokinuti, niti joj oni mogu izbjeći, niti je čim nadomjestiti.«⁶⁵

Naravno i Božje pravo obvezuje apsolutno. To je ono, što moderni državoslovci ne će da razumiju. S jedne strane, jer je njihova izlazišna tačka negacija Božjih prava na život građana. Oni priznaju samo jednu svemoć, a to je državna. Možda toga teoretski ni ne opravdavaju; no provođenje njihovog sistema zakida često naravna i Božja prava. Ima pojava, gdje postupaju i promišljeno s jednom tendencijom, koja ide za rušenjem kršćanskog nazora na svijet i život, a za izgradnjom nekog slobodarskog areligioznog nazora. To su sek-

⁶⁴ Nagovor pitomcima isusovačkog kolegija u Mondragone od 14. maja 1929.

⁶⁵ »... questi due fatti richiamano e proclamano una grande verità, importantissima nell'ordine morale e sociale. Essi dicono che la missione dell'educazione spetta innanzi tutto, soprattutto, in primo luogo alla chiesa e alla famiglia, spetta a loro per diritto naturale e divino, e perciò in modo inderogabile, ineluttabile insurrogabile.« AAS, XXI (1929) od 31. XII. 1929. str. 737.

tarske vlade, kao n. pr. svojevremeno u Francuskoj, a u najnovije doba u Meksiku i u Sovjetskoj Rusiji.

S druge strane, jer imaju često pred očima neke izvjesne političke ciljeve partikularne naravi, koje ne znaju dovesti u sklad s pravima Crkve. Zanesu se jednom mišlju, koja u sebi može biti i vrlo dobra. Pri nastupu poteškoća u realnom životu ne znaju omjeriti sredstva s ciljem; svojim metodama pridaju odveć važnosti, teško ispravljaju pogreške, zastrane i tako mjesto da idu k cilju, oni se od njega udaljuju.

Naprotiv: gdje se Božja i naravna prava poštuju ne će moći dolaziti do trajnih nesporazumaka. Ispravno shvaćanje, kako konačnog cilja pojedinca tako i vremenitog cilja jedne državne organizacije naći će put, kojim se sigurno stupa.

2. Djeca pripadaju roditeljima, dok se ne uzmognu brinuti sama za sebe.

»Obitelj imade neposredno od Boga misiju, a stoga i pravo na odgoj djece; neotuđivo pravo, jer je ono nerazdijeljivo združeno sa strogom dužnosti; pravo starije od svakog prava građanskog društva i države i stoga nepovredivo od bilo koje zemaljske vlasti...«

»Značilo bi dakle ići protiv naravne pravednosti, kad bi dijete prije uporabe razuma bilo otrgnuto ispod brige roditelja ili kad bi se snjime, bilo na koji način, određivalo protiv volje roditelja. A jer se dužnost roditeljske brige nastavlja sve dotle, dok se djeca ne uzmognu brinuti sama za se, traje dotle također isto nepovredivo pravo roditelja...«

»Stoga je neodrživ razlog, koji oni⁶⁶ navode, da se čovjek rada kao građanin i zato da prvenstveno pripada državi... ne pomišljajući, da čovjek nema bivstvovanje od države, nego od roditelja...«

Dobro primjećuje enciklika, da ovo roditeljsko pravo, kolikogod osnovano na naravnom zakonu, nije nipošto neko apsolutističko ili despotsko pravo. Ono se kreće u okviru, što ga je Stvoritelj naravi odredio čovjeku. Kad bi postupak roditelja s njim došao u sukob, već bi takav postupak vrijeđao naravni zakon, što po Božjoj namisli ne može biti dobar, nego samo pogrešan čin. Još je potrebno istaknuti, da uzgojna dužnost obi-

⁶⁶ Očito se ima misliti na naziranje fašističkih teoretičara.

⁶⁷ Roditelji zato imaju i pravo i dužnost uskratiti svojoj djeci polazak ovakovih škola i organizacija, u kojima se ili vrijeđa njihova vjera i moral ili se na njih premalo pazi.

telji ne obuhvata samo vjerski i ćudoredni, nego jednako tako fizički i građanski uzgoj, u prvom redu u koliko su oni u vezi s vjerom i ćudoređem.

3. Uzgoj ne pripada državi na isti način kao Crkvi i obitelji.

»Sam začetnik naravi učinio je državu dionicom prava (obzirom na odgoj građana), ali ne s naslova oćinstva kao Crkva i obitelj, nego s naslova auktoriteta, koji joj pripada zbog promicanja općeg vremenitog dobra, koje baš jest njezina vlastita svrha. Dosljedno ne može odgoj pripadati državi na isti način kao Crkvi i obitelji, nego na drugi način, koji odgovara njezinoj zasebnoj svrhi.«

Dok Crkva traži svoja prava, ne odriće ih državi. Ona ih priznaje i poštuje, dok ne izlaze izvan okvira, određenoga prema svrhi, koju ima država.

4. Dvostruka je zadaća građanske vlasti: a) štiti pravo obitelji b) promicati kršć. odgoj i naobrazbu mladeži.

»Opće dobro vremenitog reda sastoji u miru i sigurnosti, koju treba da uživaju obitelji i pojedini građani u izvršivanju svojih prava, a ujedno u što većem duhovnom i materijalnom blagostanju, koliko je u sadanjem životu moguće. To se postizava ujedinenjem i koordinacijom djelovanja svijui. Dvostruka je dakle zadaća građanske vlasti, koja leži u državi: da štiti i promiće, a ne da apsorbira obitelj i pojedinca ili čak, da se postavi na njihova mjesta.«

Način rada ima da se ravna prema cilju. Cilj ne posvećuje, ali određuje sredstva. Gdje su jasni pojmovi o cilju države, Crkve i obitelji, tamo je istaknuto načelo samo nužni logički izvod. I država odgaja, ali ne na isti način kao Crkva, jer joj je svrha druga. Presizati pak u vjerski odgoj ili ga čak htjeti sebi prisvojiti, nikada nije ni jedna država mogla opravdati niti će ikada moći.

U područje pak, koje pripada državi ne želi Crkva da zahvaća, dokle god se u takovim državnim stručnim ili vojnićkim školama poštuju ona osnovna prava Crkve i obitelji. Ako bi se u njima vrijeđala ta prava i krnjila, Crkva je dužna podići svoj glas. Ona ga je do sada znala podići, gdje je trebalo, a znat će i u buduće. Često ona čeka dosta dugo. Nastoji izvesti izravnaje i ukloniti uzroke zla, ako je moguće bez jaćih trza-

vica. Uopće ide ona za tim, da se zajednički život građana u državi uputi jednim mirnim, naprednim i razboritim tokom.

5. Crkva traži sporazum s građanskom vlasti.

»Crkva se u svojoj materinskoj razboritosti s jedne strane ne protivi tome, da se njezine škole i uzgojni zavodi za svjetovnjake u svakoj državi saobraze sa zakonskim propisima građanske vlasti, a s druge je strane spremna svaki čas, da se s njome sporazumiše i da međusobnim dogovorom porade, da se uklone poteškoće, koje bi nastale.«

»No odgoj je mladeži baš takav jedan predmet, koji pripada Crkvi i državi, premda na raznolik način... Mora dakle — nastavlja Lav XIII. — između obiju vlasti vladati uređena harmonija...«

»Zato sve ono, što je u ljudskim stvarima na kojigod način sveto, sve ono što se odnosi na spasenje duša i na poštovanje Boga... sve to potpada pod vlast i određivanje Crkve. Za ostalo, što ostaje u građanskom i političkom redu, pravedno je, da ovisi o građanskoj vlasti...«

Dalekovidniji političari, baš u današnje vrijeme, skidaju u svojim državama s dnevnog reda, sva sporna pitanja s Crkvom. Danas već izgleda znak zaostalosti izazivati »kulturni boj«. To si još priuštavaju neki politički skorojevići. Stari diplomate engleskoga kova ne posizu više za ovakovim dokazima državne svembći. Pitanja se uređuju ugovorima, a potrebna briga posvećuje problemima ekonomskog i kulturnog napretka.

Dokaz za miroljubivo stanovište Crkve jesu konkordati, koje je sklopila s velikim dijelom, evropskih i izvanevropskih vlasti. Neki su od njih (na pr. bavorski) vrlo povoljni po Crkvu, a da ni po čemu nijesu štetni po državu.⁶⁸ Tamo se zato vjerski i građanski život može odvijati nesmetano i harmonično, što je jednako u interesu države, kao i Crkve.

6. Državni školski monopol jest nepravedan.

»Nepravedan je i nedopušten svaki uzgojni ili školski monopol, koji bi fizički ili moralno silio obitelji na polazak državnih škola protiv obveza kršćanske savjesti ili protiv opravdanog davanja prednosti drugima.«⁶⁹

⁶⁸ Najnoviji konkordati su: talijanski, rumunjski i pruski. Cfr.: Dr. I. A. Ruspini: *Novi konkordati*, Bogosl. Smotra XVIII (1930) br. 1. str. 105.

⁶⁹ »Pertanto è ingiusto ed illecito ogni monopolio educativo o scolastico, chè costringa fisicamente o moralmente le famiglie à frequentare le

Samo se sobom razumije, da crkveno stanovište u postavljanju ove tvrdnje ima na umu u prvom redu takav državni školski monopol, koji, dok s jedne strane posvema isključuje konfesionalne škole provodi s druge strane u svom monopoli-ziranom školstvu sistem, koji ne uvažava kršćanskih principa. Ako bi dakle bilo školstvo isključivo u rukama države ne bi Crkva načelno mogla odobriti toga sistema, pa sve da država i daje, da se vrši vjerska obuka i provodi praktični kršćanski život onako, kako to Crkva traži. Još uvijek bi to bio jedan način, koji obitelji moralno sili na polazak državnih škola već tim samim, što ne daje prava izbora ni Crkvi ni roditeljima, koje oni imaju po božanskom, odnosno prirodnom zakonu Crkva priznaje državi, da ona za izvjesne svoje ciljeve, koji su u skladu s naravnim zakonom, a ne prelaze onog naravnog okvira, što ga ima, može odgajati pomoćnike i stručne sile. Sasvim prema svome ukusu. Dokle god ti ciljevi ne prelaze granica naravnog moralnog i pozitivnog Božjeg zakona, država može slobodno u takvim svojim školama prema svojim pogledima formirati sposobnosti svojih podanika. Do spora će doći onda, kad ili jedna ili druga vlast prijeđe granice svoje kompetencije. Zato naglasujemo: gdje je kršćansko naziranje na svijet uhvatilo korijena u društvu, i to ne samo u širokim slojevima, nego i u inteligenciji narodnoj — nema bojazni, da bi vjerske trzavice ili borbe mogle mutiti unutarnji državni mir. Dođe li ili dolazi li ipak do njih, znak je, da jedan faktor zlorabi svoju vlast.

Stari kardinal Silvije Antoniano mogao je još pisati, da vremenita vlast toliko više doprinosi očuvanju države, koliko više samu sebe koordinira duhovnoj vlasti, koliko ovoj više pogoduje i promiče njezine interese.⁷⁰

Mi toga danas u praksi doista ne tražimo od državne vlasti u onom opsegu. Tražimo međutim da oni, koji su na kormilu države priznaju i uvide jedno: da ne može biti po crkvenom shvaćanju dobrog kršćanina, bio katolik ili pravoslavni, ako on ujedno nije i dobar državljanin. B i t i d o b a r d r ž a -

scuole dello stato contra gli obblighi della coscienza cristiana, o anche contro le loro legittime preferenze.« AAS XXI (1929) str. 739.

⁷⁰ Enciklika n. n. mj. str. 743., hrvatsko izdanje str. 16.

valjanin i biti čestit čovjek — ističe enciklika — znači u katoličkoj Crkvi jednu te istu stvar. Onda će potrebna koordinacija uslijediti sama od sebe. Ako je kada bilo pogrešaka sa strane crkvenih faktora — mi ne tvrdimo, da ih nije bilo — one su izrasle iz svog vremena. Nosioci vlasti, pa i duhovne, uvijek su samo ljudi. Ali nikakove pogreške pojedinaca ne mogu osporiti istine: da se do valjanih građana ne može doći drugim pravilima i po drugim putevima, nego što su oni, koji pomažu stvaranje dobrog kršćanina.

Zato sv. Otac kao krunu svojih izvoda postavlja tvrdnju:

7. Dobar katolik, najbolji je građanin.

»Zato katolici bilo kojeg naroda na svijetu brinući se za katoličku školu svoje djece — neka bude glasno proglašeno i neka dobro razumiju i priznaju svi — ne čine stranačkog političkog djela, nego vjersko djelo, koje im neotklonivo nalaže njihova savjest. I tako radeći ne namjeravaju, da svoju djecu odijele od narodnog tijela i duha nego pače hoće, da je odgoje za narod na način, koji je najsavršeniji i koji najviše doprinosi narodnom napretku. Dobar katolik je upravo snagom katoličke nauke i najbolji građanin, koji ljubi svoju domovinu i vjerno je podložan građanskoj vlasti, bila ona postavljena u kojegod zakonitu formu vladavine.«

Doista nema toga državnika, koji ne bi sa zadovoljstvom slušao ove riječi vrhovnog glavarara katoličke Crkve. Pravi smisao katoličke nauke i katoličkog praktičnog života vlastan je autentično da tumači vrhovni njezin poglavar. Nema tu riječi, ili se barem ne bi smjelo slušati tumačenje internacionale masonske braće. Ona ne čuva oltara, a vidjesmo dobro, da ne čuva ni prijestolja. Njezin duh nije konstruktivan u smislu čuvanja i izgrađivanja moralnog reda, nego destruktivan. U mnoge je države ona unijela zublju razdora, a ako nije, vremenom će unijeti i klicu propasti.

★

Nama je katolicima govorio Pijo XI. iz duše. Naši su katolički biskupi izašli pred svoj narod jednom skupnom poslanicom od 20. veljače 1930. sa svojih biskupskih konferencija. U njoj su iznijeli glavne misli iz enciklike papine. I teze, što smo ih mi gore nanizali, jednako su tamo navedene. A u zaključku je rečeno:

»Te istine zastupat ćemo mi, vaši biskupi, uvijek pripravni, da za njihovu obranu sve žrtvujemo. Radi se o sudbini neumrlih duša... Toga radi ne možemo i ne smijemo mirovati sve dotle, dok nam ne bude osiguran kršćanski odgoj djece, dok ne bude obezbijedena sama vjerska škola i njezina posvemašnja ravnopravnost s državnim školama.«

Poslije riječi Pija XI. svatko vidi, da nikomu, a kamo li biskupima, nije moguće drukčije govoriti u ovoj stvari.

Ne će dakle biti za nikoga teško uvidjeti u čemu otskače važnost i vrijednost enciklike pape Pija XI. Misli u njima iznesene i naročito naglašene, imaju da radom i nastojanjem svećenika dušobrižnika, kako u crkvi, tako izvan crkve u organizacijama preko radnika u katoličkoj akciji, postanu duhovnom svojinom katoličkog puka. Da sav katolički svijet, svaki pojedini narod, a pogotovo njegova inteligencija, misli u svim pitanjima od općeg značaja onako, kako misli sv. Otac.

Na taj se način u katolicizmu jača njegova moralna moć. Razvija se u narodima osjećaj milijunskog zajedništva, a po njem pouzdanje i odvažnost u ovo vrijeme, kad se protuvjerski frontovi podižu ne samo u pojedinim velikim, nego čak i u malim državama i narodima.

U prvom redu dakle valja propagirati solidarnost s mišljenjem sv. Oca osobito kod malih katoličkih naroda, kao što smo mi Hrvati, u vlastitom interesu: zbog ojačanja u borbi protiv protivnika naše vjere, dolazili oni s kojemu drago strane. U drugom redu u interesu čitavog kršćanskog-katoličkog svijeta, pa možemo reći čitavog čovječanstva. Jer o tom nema sumnje: čovječanstvo se može uspješno, harmonično i napredno razvijati samo onda, ako njim ovladaju misli, kakove razvija Pijo XI. Te su misli, kako je po ovim izvodima jasno, uperene najviše na moralni i socijalni preporod društva. A ni morala, pa ni smirenog socijalnog napretka nema za čovječanstvo drugoga osim onoga, što ga je svojoj Crkvi povjerio njezin utemeljitelj Isus Krist.

Pijo XI. ne čini ništa drugo, nego izlaže ideje Kristove. Primjenjuje ih na savremene prilike. Daje upute i naloge tamo, gdje treba obnoviti i popraviti, a bodri i blagoslivlje tamo, gdje nesmanjen živi među vjernicima budan i odvažan duh Kristov.

Njegov glas, njegove upute i zapovijedi treba da svi pripravno poslušaju. Na vratima Evrope kuca već od nekoliko godina dušmanin, koji ne će samo ugroziti, nego u n i š t i t i u njezinoj kulturi i one ostatke, što ih je do danas spasila pomoću kršćanskog duha. Svi nešta oklijevaju i nekako se skanjaju, da mu u lice kažu pravu riječ... Pijo XI. je prvi ustao protiv bezbožnosti boljševizma i navijestio mu borbu. Što dalje, situacija će postati sve jasnija. Morat će se konačno izjasniti na ovoj tački i oni, koji su u stvari naviještali isto što i boljševici, samo u drugoj formi. I što prije dođe do potpune opredijeljenosti duhova, bit će bolje. Nastojanje Pija XI. ide u tom smjeru.

(Nastavit će se).

